

Bohatou obrazovou přílohou je doplněn přehledový příspěvek k českému deskovému malířství v letech 1340-1380 od Jana Royta a stejnému médiu se věnuje i Jaromír Homolka. Malířství nástěnné, tentokrát zaměřené na profánní tematiku, zpracovává Zuzana Všetečková. Výjimečným obrazovým typem, Poslední Mariinou modlitbou, se zabývá Ingrid Flor, která se snaží zmapovat vznik této ikonografické invence pocházející z Prahy, její symboliku i šíření. O zobrazení gest přátelství mezi císařem Karlem IV. a francouzským Karlem V. nás zpravuje Simona Slanička, přičemž využívá scén z karlštejnských maleb a z iluminací v Grandes Chroniques de France. Knižnímu malířství jsou věnovány další čtyři příspěvky. Vlivem italských importů na české rukopisy se zabývá Viktor Kubík, po původu misálu londýnských karmelitánů pátrá Maria Theisen a miniaturu s Marií a světci v zahradě z muzea Ferdinandeum v Innsbrucku přibližuje Milada Studničková. Přednosti ikonologicko-ikonografické metody demonstruje na příkladu interpretace legendy o sv. Alžbětě v krumlovském obrazovém kodexu Ivan Gerát. Milena Bartlová reflektuje roli královny Žofie Bavorské, manželky Václava IV. jako patronky umění. Principy „umělecké výměny“ definuje Bruno Klein; vedle putování samotných autorů se jednalo také o přesuny jejich děl i nejrůznějších předloh, modelů a skicářů. Knihu uzavírá historiograficky a metodologicky zaměřený příspěvek Jána Bakoše.

Na škodu publikace je neuspøádanost příspěvků, které by při svém množství a různorodosti jistě uvítaly lepší tematické řazení. Jako u řady dalších sborníků platí v případě anotované knihy tvrzení, že jednotlivé studie přináší řadu cenných podnětů a nových interpretací, coby celek jsou ovšem svázány jen velmi volně.

MARTINA KUDLÍKOVÁ

Jenský kodex. Faksimile a komentář,
ed. Marta VACULÍNOVÁ, Gallery a Národní muzeum v Praze, Praha 2009
[228] s. + 222 s., ISBN 978-80-86990-96-5

Codex mixtus, uložený pod sign. IV B 24 v Knihovně Národního muzea, patřil mezi první svazky zpřístupněné již před několika lety v projektu Manuscriptorium. Je to totiž jeden z vůbec nejpopulárnějších středověkých

rukopisů u nás a velký veřejný zájem o jeho iluminace i texty vedl v minulosti dokonce k jeho vážnému fyzickému poškození. Kodex věnovala Československu v roce 1953 Německá demokratická republika, zastoupená Wilhelmem Pieckem. Pro komunistický režim v obou zemích ztělesňoval husitskou tradici, kterou si přivlastňovaly pro legitimizační retrospektivu podle hesla „komunisté jsou dědici nejlepších tradic českého národa“. Není tedy překvapivé, že právě Jenský kodex je vydáván jako první faksimile po přestávce mnoha desetiletí. Je to ovšem faksimile kompromisní. Reprodukce jsou velmi kvalitní a svazek je upraven jako kompletní nápodoba originálu, nedosahuje ale úrovně přesvědčivosti, jaká je zvykem u „skutečných“ faksimilních edic, jaké produkuje v nákladu kolem 500 kusů např. Faksimile Verlag Luzern ad. Jejich svazky ovšem stojí několik tisíc eur, zatímco vydání Jenského kodexu je určeno pro méně náročnou klientelu včetně badatelů.

K žánru faksimilního vydání iluminovaného rukopisu standardně patří komentářový svazek. Ten představuje první důkladné a komplexní zpracování Jenského rukopisu a jako takový je třeba jej vřele uvítat stejně jako edici samu. I když, jak řečeno, byl Jenský kodex badatelům již nějakou dobu volně dostupný online, je přece jen listování svazkem a hlavně možnost prohlížet iluminace ve skutečné velikosti přínosem i pro ně. Není ale zcela jasné, na jaké publikum je zaměřena textová skladba komentářů. Některé jsou totiž určeny nejširšímu, obecně vzdělanému a kulturně zaujatému publiku, zatímco další patří k žánru detailní odborné studie. Laický čtenář z toho může být rozladěn a pro odborného recenzenta je obtížné hodnotit všechny texty společně. Tři úvodní texty (publikované bez poznámkového aparátu) napsali tři zasloužilí badatelé, kteří v nich shrnuli témata svých celoživotních studií: František Šmahel o dějinách doby husitské, Ivan Hlaváček o knihách a knihovnách téže doby a Karel Stejskal o vztahu husitů k umění i konkrétně o iluminacích Jenského kodexu. Měl-li být účel popularizační, pak jej nejlépe splňuje knihovědná stať. Šmahelův přehled je svým formátem zcela obecný a přiznám se, že jako čtenář lituji, že vydavatelé neposkytli autorovi prostor k rozvinutí zajímavějších myšlenek. Stejskalova studie shrnuje stav poznání obou svých témat z doby před dvěma desetiletími a zejména ty části, jež autor věnuje iluminacím Jenského kodexu, působí ve

srovnání s následujícími analýzami od dalších autorů detailních komentářů poněkud nahodile. Předmluva Miroslava kardinála Vlka je v tomto případě, i když její autor to ze skromnosti nezmiňuje, něčím více než obvyklým slavnostním gestem – zásadní kodikologické studie k Jenskému kodexu totiž byly v šedesátých letech hlavním vědeckým výsledkem knihovědné etapy života pozdějšího pražského arcibiskupa.

Většinu komentářového svazku tvoří texty kolektivní, který tuto edici připravil. Pavel Brodský popsal dějiny restaurování kodexu a na závěr doplnil bibliografii, již před časem vypracoval pro svůj Katalog iluminovaných rukopisů Knihovny Národního muzea. Osudy svazku a jeho restaurování jsou doslova napínavým čtením, čtenáři je pak jen líto, že nenalezne informace o tom, jak se technicky pořizovalo nynější faksimile. Milada Studničková se věnuje rekonstrukci iluminátorských osobností a celkovému systému výzdoby kodexu a stejně jako kodikologický rozbor Michala Dragouna přináší zásadní poznatky, začleněné do aktuálního stavu poznání provozu iluminátorských a knihvazačských dílen pozdního středověku. Kamil Boldan rozebírá šestnáctilistový tisk, který nechal pořádatel svazku Bohuslav z Čechtic do kodexu vevázat; jelikož je třeba jej datovat určitě po roce 1495, napomáhá významně stanovení absolutní datace celého kodexu. Je to tzv. *Jenský dodatek k Pasionálu*, obsahující hagiografická čtení, jimiž čeští utrakvisté doplnili standardní legendární soubor – stízný list českých pánů do Kostnice, pašije Jana Husi a Jeronýma Pražského od Petra z Mladoňovic a list o smrti Jeronýmově od Poggia Braccioliniho. Polovinu komentářového svazku zaujímá přepis staročeského textu kodexu, pořizovaný Miladou Homolkovou a Petrou Mutlovou, které jej vybavily standardním komentářem. Prolíná se s ním komentář ikonografický, vypracovaný opět Miladou Studničkovou.

Vzhledem k tomu, že zhodnocení slavného iluminovaného rukopisu mi bylo svěřeno jako historičce umění, mohu stručně zhodnotit právě jen tuto část edice. Autorka stála před nelehkým úkolem, jehož se zhostila přesvědčivě a spolehlivě. Ilustrace Jenského kodexu se vztahují k různým druhům textů a recipují různé vzory a předlohy. Hlavní součástí kodexu – tedy *Antiteze Krista a Antikrista* od Mikuláše z Dráždan, *Časové obrazy* a traktát *O oklamání a zmámení křesťanstva skrze zlé kněžstvo* – představují

texty specifické pouze pro české husitství, takže jejich ilustrace se již z definice musí odlišovat od běžné pozdně středověké evropské ikonografie, která je dnes ve svých hlavních rysech poměrně dobře poznána. Nejzajímavější je případ ilustrací k *Antitezím*, u nichž se předpokládá, že opakují obrazové invence vzniklé v prostředí reformních mistrů a studentů pražské univerzity již v druhém desetiletí 15. století. Některé z nich najdeme i v tzv. Göttingenském kodexu z roku 1464, přesto je to předpoklad jen s obtížemi spolehlivě doložitelný. Studničková přináší na jeho podporu odkazy na text, jenž předpokládá přímý obrazový doprovod, který ostatně určitě měl být součástí, bohužel nerealizovanou, jednoho z prvních rukopisů *Antitezí*, jež nedávno objevila v Herrnhutu Petra Mutlová. Otázka, zda skutečně Jenský kodex zachovává ikonografii z počátku 15. století, je naléhavá proto, že je to v mnoha případech ikonografie neobvyklá, velmi originální a krajně radikální. Pokud platí zmíněný předpoklad, pak byly iluminace toho typu, jaký nám v bezpečí německých knihoven vzácně dochovaly Jenský i Göttingenský kodex, zřejmě zdrojem, od něž se odvíjela již před polovinou 15. století specifická ikonografie katechetických knih, jež následně patřily k nejrozšířenějším knihám tištěným – a to mimo Čechy.

Studničková pečlivě dohledala vztahy, jež váží ilustrace Jenského kodexu k textům, jak k těm, jež bezprostředně ve svazku ilustrovaly, tak i k Bibli. Vytvořila tím spolehlivou základnu pro další studium, které by se podle mého mínění mohlo ubírat směrem ke zkoumání *interpiktoriality*, tedy vztahů, jež tyto – jak již řečeno, částečně originální a radikální – ikonografie měly k jiným obrazům své doby, k jejímu konvenčnímu komunikačnímu systému, počítajícímu s velkým podílem funkčně negramotných v publiku. Kompozice jednotlivých obrazů sahají od jedinečných řešení až po replikaci předloh masově rozšířených dřevorezů. Využití celého rejstříku takových možností mělo bezprostřední vliv na to, jak byl daný obraz vnímán – a mnohdy možná vliv větší, než jeho přímé srovnání s ilustrovaným textem. Obrazy je, myslím, třeba v tomto rozměru vnímat spíše jako svébytné komentáře nežli jako přímočaré reference k textu. Celé téma se tím dostává z úzké sféry českého husitismu do aktuální oblasti mezinárodního studia vztahů mezi textem a obrazem na prahu typografické epochy. Jen marginální počátky takového dalšího studia představují např. již

publikované úvahy (které autorka nezmiňuje) o tom, jak mohl vypadat cyklus hagiografických obrazů Husovy a Jeronýmovy legendy, jehož fragmentem by mohly být tři příslušné obrazy Jenského kodexu. Neméně zajímavou a dosud ani neotevřenou otázkou bude analýza obrazových strategií, jež vytvořily onu unikátní a radikální ikonografii, vyjadřující ostrou kritiku církevního úřadu a života kněžstva.

Mimořádně záslužná edice Jenského kodexu není ukončením, ale naopak počátkem dalšího studia jeho ilustrací – a věřím, že totéž platí i pro významovou, teologickou a obsahovou stránku jeho textů. Kodex je nyní zpřístupněn nejen našim, ale i zahraničním badatelům, takže můžeme očekávat, že naznačené směřování dalšího bádání o iluminacích už nebude jen věcí české vědecké obce.

MILENA BARTLOVÁ

Professori Josef Cibulka ad honorem. Sborník příspěvků přednesených na symposiu „Život a dílo profesora Josefa Cibulky“ dne 14. 12. 2007, ed. Markéta JAROŠOVÁ, Katolická teologická fakulta UK v Praze, Ústav dějin křesťanského umění, Vydavatelství Togga, Praha 2009 (= Opera Facultatis Theologiae catholicae Universitatis Carolinae Pragensis. Historia et historia artium 9)

196 s., ISBN 978-80-87258-11-8

Sborník k počtě profesora Josefa Cibulky (1886–1968) sestává ze dvou částí; první tvoří příspěvky současných historiků a jeho následovníků v oborech dějin umění a křesťanské archeologie, druhou pak pět Cibulkových přečištěných statí. V prvním bloku jsou zařazeny rozličné texty, které jednak popisují životní dráhu J. Cibulky z pohledu univerzitního profesora rozkročeného mezi Filozofickou a Katolickou teologickou fakultou Univerzity Karlovy (J. Kuthan, V. Novotný), v dalších Cibulkovi žáci vyjadřují svůj obdiv k jeho dílu především osobně laděnými vzpomínkami (P. Preiss a O. Pujmanová, která doplnila svůj příspěvek i otištěním několika jeho dopisů). Dva autoři zhodnotili v drobných textech přínos Cibulkova díla k jednotlivým odvětvím (P. Sommer v zamyšlení

nad konceptem totální historie a J. Royt v souvislosti s křesťanskou archeologií). Mírně se vymyká příspěvek J. Homolky, který vzdal hold Cibulkovi studií myšlenkově navazující na jeho knihu o českém korunovačním řádu, obraz Josefa Cibulky pak doplňuje vzpomínkou jeho neteř V. Sekotová. V celku vyvstává před očima čtenáře obraz kněze a odborníka s nevidaným rozhledem i kontakty, jež byl užitečný svým žákům, kteří jej často představují v úsměvných historkách. Všemi vzpomínkovými texty se nese přesvědčení, že Josef Cibulka jako profesor církevních dějin, křesťanské archeologie a křesťanského umění zanechal v české badatelské tradici výraznou stopu.

Ve druhé části knihy editorka doplnila zmíněné příspěvky pěti Cibulkovými vlastními texty. Nutno podotknout, že vzhledem k omezenému počtu zde publikovaných článků není jasný záměr, který ji k výběru vedl. Čtyři z nich vznikly na přelomu 20. a 30. let a poslední v letech šedesátých. Témata jsou také spíše různá, Cibulka v člancích pojednává o vývoji kostelního prostoru, motivu korunované Assumpty na půlměsíci, ikonografii vyobrazení svatého Václava a třeboňského oltáře i zlatnické rytině. Čtenáře potěší především přečištění dodnes přínosné studie o motivu korunované Assumpty na půlměsíci, rozšířeném v českém umění 14.–16. století, jež vyšel v nesnadno přístupném jubilejním sborníku. Celá publikace připomíná Josefa Cibulku v širokém záběru jako kunsthistorika i učitele.

VÁCLAV ŽŮREK

ARCHEOLOGIE

Jana MAŘÍKOVÁ-KUBKOVÁ – Iva HERICHOVÁ, *Archeologický atlas Pražského hradu. Díl I. Katedrála sv. Víta – Vikářská ulice*, Archeologický ústav AV ČR, Praha 2009 (= Castrum Pragense 10) 110 s., 122 obr., 7 volných mapových příloh, ISBN 978-80-87365-27-4

Problematika nakládání s výsledky archeologických výzkumů patří v současnosti v oboru k nejdiskutovanějším. Během minulého století